

10. oktober 2013

UKA 2013/106
Kim Kielsen

Uranimik aatsitassanillu qinngornilinnik allanik pīaanermik "attueqqusinngilluinnarnermik" Inatsisartut UKA 13-imit atuutilersumik akuersissuteqarnissaat pillugu Inatsisartut aalajangiussassaannut siunnersuut.

(Inuussutissarsiornermut, Aatsitassanullu Naalakkersuisoq)

Naalakkersuisut Inatsisartut aalajangiiffigisassaat uranimik aatsitassanillu qinngornilinnik allanik pīaanermik "attueqqusinngilluinnarneq" pillugu siunnersuut saqqummiuppaat, Si-umumiit Partii Inuit-niillu oqalliseqataassalluta qilanaarpugut.

Inatsisartut aningaasanut inatsisissaq pillugu siullermeerinnillutik oqallisiginninnerani "attueqqusinngilluinnarnermik" atorunnaarsitsinissaq oqallisigalugu aallartippat, partiit sak-kortuumik isummaminnik saqummiussillutik soorlutaaq maluginiagassaasoq Inatsisartut marloqiusanngorlutik avissimammata – ilaat akuersisut, ilaat uran-imik pīaanissamut aker-liusut – akerliusunit tunngavilersuutigineqarnerupput avatangiisimut mianerinninnissaq, aningaasaqarneq, peqqissutsimillu innarliisinnaaneq. Ajornartorsiutaasinnaasut tamakkua aatsitassarsiornermi sugaluartaumiluunniit atuuttarput.

1980-ikkunni Danmarkimi Kalaallit Nunaannilu politikikkut atomimik nukiliornissap eqqun-neqarnissaata oqallisigineqarnera tunuliaqutaralugu 1986-imi Folketingemi aalajangiiffigi-sassatut siunnersuut toqqammavigalugu aalajangertoqarpoq Danmark-imi atomimik nukis-siorfiliortoqarsinnaanera unitsineqassasoq. Kingusinnerusukku 1988-imi Fællesrådet for mineralske råstoffer i Grønland-imi oqallittoqareernerata kinguneranik tunngaviusumik aa-lajangiisoqarpoq uranimik misissuinissaq atuinissarlu Kalaallit Nunaanni akuersissutigi-neqassanngitsaq.

Tamassuma kingorna aaqqissuussamik, aningaassarsiornissarlu tunngavilersuutigalugu uranimut tunngasumik misissuinissaq nunatsinni ingerlanneqarsimanngilaq. "Attueq-qusinngilluinnarnermik" aalajangersimaneq Inatsisartuni oqallinnermik aalajangiinermil-luunniit tunngaveqanngilaq.

Taamaattumik tupaallannalaanngitsuunngilaq "attueqqusinngilluinnarnermik" atorunnaar-sitsinissaaq pillugu Naalakkersuisut Inatsisartunut aalajangiiffigisassatut siunnersuummik saqqummiussinerat tamat oqartussaaqataanerannik unioqqutitsinertut taaneqarmat. Naalakkersuisooqatigiinukua aalajangiiffigisassatut siunnersuuteqartut apeqqut pillugu naliliisitseqqikkusukkamik, qinersinerup kingorna tamat oqartussaaqataanerat naapertor-

lugu Inatsisartutut qinikkat aqqutigalugit. Eqqaamaqqunarpoq aalajangerneq siulleq "attueqqusinnngilluinnarneq" pillugu Fællesrådimi politikikkut aalajangiussaammat. ima aperisoqarsinnaavoq:

Tamat oqartussaaqataanerat eqqarsaatigalugu ukiut 25-it qaangiummata Fællesrådimi aalajangiussaag Inatsisartut ullumikkut aalajangiussassaanniit annertunerusumik toqqamavilittut isikkoqarpa?

1955-miit 1986 tikillugu ilaatigut naalagaaffiup aqqissugaanik uran pillugu misissuisoqarpoq. Misissuinerup annertunerpaartaa Kalaallit Nunaata kitaani kujataanilu ingerlanneqarpoq. Kuannersuarni aatsitassanik qaqutigoortunik pinngoqqaammik uranimik akulimmik nassaartoqarnerata kingorna ukkatarineqalerpoq. Ummikkulli nunatsinni uraneqarfiit eqqartorneqaleraangata oqallinneq erngerluni Kuannersuarnut Narsamiittumut saatinneqartarpoq, naak nunatsinni uraneqarfinnik allanik peqaraluartoq.

Taamaattoq Kuannersuit aatsitassarsiorfiillunniit allat Inatsisartuni ullumikkut eqqartugasaa ngillat. "Attueqqusinnngilluinnarneq" atorunnaarsinneqarnissaanik aalajangiiffigisassatut siunnersuut aatsitassarsiorfinnut suqaluartunut annerusumik minnerusumilluunniit uranitaqartunut pinngoqqaatinullu allanut qinngornilinnut attuumassuteqarpoq.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuut manna killissarititanut attuumassuteqanngilaq immaqaluunniit uranimik annermik minnermilluunniit akulinnik tunisassiorsinnaanermut akuersisarnissamut tunngassuteqarani.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutip siunertatuarivaa siusinnerusukkut politikikkut tunngaviusumik uranimik piiaanissamik immaqaluunniit aatsitassanik qinngornernik akulinnik "attueqqusinnngilluinnarneq" aalajangiisimanerup atorunnaarsinneqarnissaa – allamik imaqanngilaq.

Politikikkut tunngaviusumik "aalajangersimanerup" atorunnaarsinneqarneratigut arlaanaatigulluunniit imaaliillaanaq aatsitassarsiorluni pilersaarutitut aatsitassanik qinngornernik assigiinngitunik annertussusilinnik akulinnik atuinissamut akuersisoqartalertoqarnaviangilaq. Piiaanissamut misissueqqissaarnissamulluunniit imaaliillaanaq akuersissuteqartoqarnissaa uani ullumi aalajangiivigisassatsinni siunnesuummi siunertaanngilaq.

"Attueqqusinnngilluinnarneq" politikikkut aalajangiussaavoq piffissami atuussimasumi pisutsit aallaavigalugit. 80'ikkunnut naleqqiullugu Kalaallit Nunaat ullumikkut allarluinnarmik toqqammaveqarluni ingerlavoq.

Qaqugukkulluunniit aatsitassarsiorluniluni pilersaarutit ataasiakkaat immikkorluinnaq naliivigineqartuassapput – soorluttaaq pilersaarut pineqartoq avatangiisinut, peqqinnissamut inuiaqatigiillu eqqarsaatigalugit illersorsinnanersoq. Pilersaarutit piumasaqaatit sakkortuut naammassisinnaanngikkunigt taava piviusunngortinneqarnaviangilaq.

1998-imiilli Inatsisartut aatsitassariornissaq pillugu pilersaarutit arlallit akuersissutigini kuuat tamatumani nunatta pisuussutigut peqassusaa ersarissarniarlugu, taamaattoq "attueqqusinngilluinarneq" pequtigalugu uran immaqaluunniit aatsitassat allat qinngornernik ulorianarsinnaasunik akullit misissorneqarsinnaasimangillat. Naalakkersuisut siuliisalu tamanna ajornartorsiut 2007-imli qaqilerpaat, Inatsisartuni uran pillugu oqallittoqarneratigut. Pineqartup kinguneranik innuttaasunik ataatsimiisitsinernik illoqarfinni arlariinni ingerlatsisoqarpoq.

2009-imi Namminersornerup eqqunneqarnerata kingorna Kalaallit Nunaat nunamik piginnittussaaneq pillugu isumaqatiginninniarsinnaanngorpoq. Tamannalu tassaavoq siullerpaatut angerlaanneqartoq Inatsisartut tamarnik isumaqatigiittut aalajangiinerisigut UKA 2009-mi, tamanna atulersinneqarpoq "Aatsitassat pillugit ingerlatallu tamatumunnga pingaarutillit pillugit inatsisartut inatsisaat nr. 7, 7. december 2009-imeersoq" tunngavigalugu, ulluinnarnilu ima taaguuteqartinneqarluni: "Aatsitassanut ikummatissanullu inatsit", taamaallilluni Kalaallit Nunaata 1. januar 2010-mi nunamut piginnittunneq tigullugu. Tamatumasiornatigut nunarput pisuussutillu danskit naalagaaffiata pigisimavai.

1. januar 2010-mi Aatsitassanut Inatsisitta atuutilersup uran aammalu aatsitassat allat qinngornillit immikkoortinngilai, taamattoq politikikkut aalajangiussaqaarpoq urani imaluunniit aatsitassat qinngornillit allat ulorianarsinnaasut misissoqqissaarneqassanngitsut, tamanna paatsoorneqarsinnaanngitsumik misissueqqissaarniarluni akuersissutini piumasaqaataasarpoq aatsitassarsiorniarlutik qinnuteqarsimasunut tunniunneqartarluni.

Aatsitassanut Inatsimmi erseqqarippoq avatangiiseq, peqqissuseq, isumannaallisaanerlu mianerineqassasut soorluttaaq inuiaqatigiinnut tunngasut ersarissarneqassasut. Ilanngullugu malugineqassaaq inatsit naapertorlugu annertunerusumik piumasaqaateqartoqarsinnaammat.

Pisortat suliassamik suliaqarneranni ersarissunik malitassaqaarpoq aamma, taamatuttaaq Naalakkersuisut qaqugukkulluunniit issiasut aatsitassarsiornissamik pilersaaruteqartut atuinissamik akuersissummik tunineqarnissaannik inaarutaasumik aalajangiisussaataitasut, taamaliortoqannginnerani ukialunnik sivisussuseqartumik avatangiisit pillugit misissuisoqareersimassaaq, sissuertoqarluni, nalunaarusiortoqarluni il.il. taamaaliormnikkut uppersarneqassalluni pilersaarut Aatsitassanut Inatsit naapertorlugu ingerlanneqassasoq.

"Attueqqusinngilluinnarnerup" atorunnaarsinneqarnera amerlanersussuteqarfigineqassapat Siumumiit Partii Inuit-niillu Naalakkersuisusunut piumasaqaatigissavarput isumaqatigiissutit, inatsisit soorluttaaq maleruaqqusat, assersuutigalugu International Atom Agentur taamatuttaaq EuroATom, nunarsuarmioqatigiilluunniit isumaqatigiissutaat allat ullumi akuerereriikkatta saniatigut assigiinngitsut akuersissutigineqassasuttaaq, taamaallilluni sinaakutit ersarissut nukittuullu aallaaviussammata, assersuutigalugu qanoq iliorluni piiasoqarnissaa, suliarinnittoqarnissaa, assartuisoqarnissaa niuertoqarnissaaluunniit aalajangersa-reersinnaajumallugit.

Siumumiit Partii Inuit-niillu ilisimalluinnarparput nakkutilliinermut allanullu tunngasunut suli-assaqassasoq naammassiniagassaqaassasorlu annertuunik uranimik allanilluunniit qinngornilinnik aatsitassarsiorniartunut akuersissuteqarnermi. Siumumiit Partii Inuit-niillu tamakkua suliassartaat annertuut eqqarsaatigalugit naalagaaffik naalagaaffiilluunniit allat tamat oqartussaaqataanerannik toqqammaveqarlutik ingerlasut suleqatigalugit ingerlanneqarsinnaa-neri ammaffigaarput.

Siumut piffissami siusinnerusumi "attueqqusinngilluinnarnermik" atuutilersitsinissaq akue-
raa maannalu takusinnaallugu piffisanngortoq ukiut 25-it matuma siorna politikikkut aalaja-
ngersimanagerup atorunnaarsinnissaa. Allat allatut isumaqaassapput, kisianni Siumup Partii
Inuit-Illu kissaatigaat nunarput aatsitassanik qanoq ittunik peqarnersoq paasissallugu,
tamakku uranimik allanilluunniit qinngornilinnik akoqaraluarpata.

Soorlu uteqattaartuaripput, uranimik qinngornernillu allanik akulinnik "attueqqusinngilluin-
narnermik" atorunnaarsitsineq imaanngilaq aatsitassarsiortitseqatigiit imaaliallaannaq –
qinnuteqarpata – ingerlaannaq misissueqqissaarnissamik atuinissamillu akuersissumik
tunineqassasut, Aatsitassanut inatsit naapertolugu piumasaqaatit saneqqunneqarsin-
naanngitsut naammassineqaqqaassapput. Soorlu siusinnerusukkut oqaatigineqartoq ili-
magineqassaaq, suli annertunerusunik piumasaqaateqassasugut uranimik akulinnik alla-
nilluunniit qinngornilinnik aatsitassanik misissueqqissaartoqassatillugu.

Kuannersuarni aatsitassarsiortoqalissappat kujataata neqissaqarniarnikkut pingaaruteqar-
luinnartup aserorterneqarnissaanut Siumut siuttuunerarlugu ersisaarinerit akuersaarneqar-
sinnaanngilluinnarput ilumuunngilluinarlutillu, oqallisigisatsinnullu maanga attuumassute-
qaratik.

Oqaatigineqarportaaq aalisarnermi inuussutissarsiutitsinnut, innuttaasut peqqinnerannut
isumannaallisaanermullu ajoqutaassasoq, Siumumiit Partii Inuit-niillu eqqaassitsissutigeq-
qissavarput aatsitassarsiornissamik pilersaarutit suugaluartut tamarmik Aatsitassaq pillugu
Inatsimmi § 1, imm. 2-p maleruaqqusai naapertorlugit ingerlanneqassammata, ima ersa-
rissumik allaqqavoq:

"Ingerlatanik inatsimmut ilaasunik suliarinninnermi isumannaallisaaneq, peqqissuseq, ava-
tangiisit, pisuussutitik atorluaaneq kiisalu inuiaqatigiinnut akornutaanngitsumik ingerlatat
suliarineqarnissaat kiisalu pissutsini assigiinngitsuni nunat tamat pitsaasumik ileqqor-
issaartarnerat akuerisaasut qulakkeerneqarnissaat Inatsisartut inatsisaatigut angunia-
rneqarpoq."

Qanoq isumaqartoqarsinnaava Siumut Partii Inuit-Illu qanorluunniit iliorlutik nunatta avata-
ngiisia, innuttaasut peqqissusaallu aserortissallugu suliniuteqartut tamatumani kingunis-
saasinnaasut misissorneqarnissaat, aatsitassarsiorniarlunilu pilersaarutaasut suugaluartut
soqutiginagit.

Aatsitassarsiorniarluni pilersaarummik allartitsisoqarnaviannngilaq, avatangiisinut, innut-
taasunut aatsitassarsiorfimmiluunniit sulisunut ulorianartorsiortitsisoqarsinnaappat.

Aningaasaqarnerput pisuussutitsinnik uummassusilinnik toqqammaveqarpoq, tamanna aamma aningaasarsiornikkut sukarsuit nunatsinnik najummit ilagiuassavaat. Siumumiit Partii Inuit-niillu tatigaarput Aatsitassanut Inatsisit malillugit aatsitassarsiorniarluni pilersaarutit sugaluartut tamat oqartussaaqataanerat naapertorlugu qinikkat inatsisartuisa akuerisaanit piumasarineqartut maleruagassatullu aalajangiussat naapertorlugit suliarineqassasut.

Illuatungiliuttuniit saqqummiunneqarpoq "attueqqusinnigilluinnarneq" pillugu innuttaasunik akuutitsineq paasitsitsiniaanerlu suli amigaataasoq Inatsisartut tungaviusumik aalajangiilersinnagit. Paasissutissiineq qanoq annertutigisoq suullu paasissutissat amigaataansoq illuatungiliuttuniit paaserusunnassagaluarput.

Illoqarfiit nunaqarfiillu tamaavimmik innuttaasunik ataatsimiisitsivigineqassappat Inatsisartut tungaviusumik aalajangiitinnagit? Quppersakkat qassit saqqummiunneqaaqqaassappat illuatungiliuttut naammaginnileqqullugit? Illuatungiliuttut isumaat naapertorlugu nalunaarsiat qassiit saqqummersinneqaaqqaassappat Inatsisartut tungaviusumik aalajangersinnaaniassappata?

Siumumi Partii Inuit-nilu misigaagut killiffippat uunga pisimasoq Inatsisartuni ilaasortaasugut akisussaaffitsinnik takutitsisariaqalersugut. Inatsisartuni qinigaanerput naapertorlugu pisariaqartumik politikikkut tungaviusumik aalajangernernikkut. Inatsiartummi taakuuvugut tungaviusumik annertuumik ilisimasaqartugut aalajangiinissatsinnut.

Illuatungiliuttut innuttaasunik akuutitsinermik amigaateqarneq tungavilersuutigalugu pineqartup kinguarateqattaarnissaanik oqariartuuteqarnerat akisussaaqataarusunnginnermik taaneqarsinnaavoq. Tamat oqartussaaqataanerannik aaqqissuussaanerput ima paasisaasaagunangikkaluarpoq katersortarfinni innuttaasunik nappaatitsilluta akuersissuteqartitsisarnissamik, taamaattumik qinersisartut naatsorsuutigaat – piginnaasaqarlutalu piumasuseqassasugut sinnerlugit aalajangiinissatsinnik.

Tamanna tungavigalugu Siumut Partii Inuillu siunnersuummut akuersippat, inassuteqaatigissallugulu siunnersuut taama isikkoqarluni akuersissutigineqassasoq.